

**Populair en/of kwaliteit?  
De Vlaamse pers over de zaak-Dutroux**

**Jan Manssens  
Stefaan Walgrave**

**1 december 1998**

## 1 Inleiding: de pers ter discussie

Het zijn boeiende tijden voor wetenschappers die de Vlaamse pers gadeslaan. Na de introductie van de Vlaamse commerciële televisie, nu al bijna 10 jaar geleden, en het getrek en geduw dat daarmee gepaard ging, is het debat stilaan verschoven naar andere en interessantere domeinen. Het is vooral de geschreven pers die momenteel de aandacht trekt. Het gaat dan onder meer om de maatschappelijke en wetenschappelijke discussie over de rol van de pers in de Witte Mars, over het probleem van de nieuwsconstructie en om de vragen die de ontzuiling en de commerciële concentratiebeweging doet rijzen.

Elders beschreven we hoe de Vlaamse pers op 20 oktober 1996 de klassieke mobilisatietheorie in de wind zette en er mee voor zorgde dat 300.000 mensen in de Witte Mars door Brussel opstapten (Walgrave & Manssens, 1998). De traditioneel mobiliserende middenveld-machinerie was in geen velden of wegen te bekennen en bewegingswatchers gaven vooraf dan ook geen cent voor een geslaagde manifestatie. Het politieke signaal dat van de witte massa uitging, was even groot als de sociologenconsternatie achteraf: hun traditionele mobilisatieschema's leken aan herziening toe. De pers functioneerde in de periode vlak voor de Witte Mars als een virtueel middenveld dat de taken en functies van de traditionele mobilisatie-organisaties overnam. Vooral in Vlaanderen heeft de pers op de emotionele golf van de tragische gebeurtenissen een politiek evenement gecreëerd. Dat is iets wat ook Pol Deltour - journalist van *De Morgen* en lid van de Raad voor Deontologie van de Journalistenbond AVBB – stelt (Deltour, 1998, 17). Dat wil niet zeggen dat de pers de Witte Mars uit het niets creëerde of de bevolking manipuleerde, maar wel dat ze niet louter passief registreerde wat er leefde. De pers was geen seismograaf, ze was ook geen megafoon voor sommige belangen. Ze speelde een sturende, actief-mobiliserende rol.

Dezelfde vaststelling leidde anderen tot commentaren over de pers als nieuws-constructeur (Elchardus, 1997) en gaf zo het debat over de rol van de pers vers bloed. De opmerking van Vlaams Parlementsvoorzitter Norbert De Batselier in het weekblad *Humo* dat tegenwoordig ruwweg de helft van de parlementaire vragen rechtstreeks uit de krant komt, terwijl de pers zogezegd de politiek volgt en niet andersom, is een facet van hetzelfde debat. De pers mag zichzelf dan omschrijven als de Vierde Macht - toonaangevende handboeken voor journalisten en reporters in spe gaan daar prat op (Itule & Anderson, 1997) - maar in hoeverre wordt ze gecontroleerd of democratisch gelegitimeerd, zoals de andere 'machten'? Is er geen sprake van een instantie met grote maatschappelijke invloed die aan niemand verantwoording moet afleggen en zich zo boven de eisen plaatst die ze zelf aan politiek en gerecht stelt? Deltour heeft vanuit de journalistiek alvast een interessante aanzet gegeven met zijn pleidooi voor externe controle zonder invoer van censuur (Deltour, 1998, 21).

Even boeiende vragen werden onlangs door Biltreyst en Van Gompel gesteld. Ze hebben het over de gevolgen van de hoge concentratiegraad<sup>1</sup> en van de depolitisering en ontzuiling van de schrijvende pers in Vlaanderen (Biltreyst & Van Gompel, 1998). Naast de ideologische vervlakking is er de commerciële logica die weegt op de redactionele onafhankelijkheid (Itule & Anderson, 1997, 25). Het fenomeen is niet nieuw - Hugo De Ridder sprak er al over toen hij eind jaren '80 de deur van *De Standaard* achter zich dicht trok - maar het zou zich vandaag steeds meer doen gevoelen. Waar botst de economische logica op politiek-maatschappelijke waarden? In hoeverre kan de redactie van *De Morgen* bijvoorbeeld ooit met dezelfde gedrevenheid spitten naar eventuele financiële malversaties aan de top van

---

<sup>1</sup> De Vlaamse schrijvende pers valt uiteen in drie grote krantengroepen: de Persgroep (*Het Laatste Nieuws/De Nieuwe Gazet, De Morgen*), de Vlaamse Uitgeversmaatschappij (*De Standaard, Het Nieuwsblad/ De Gentenaar, Het Volk*) en de Regionale Uitgeversgroep (*Het Belang van Limburg, Gazet van Antwerpen*). Naast de specialistische *De Lloyd* is er nog de belangrijke *Financieel Economische Tijd* die door het Vlaams Economisch Verbond, via Uitgeversbedrijf De Tijd, wordt uitgegeven.

de Persgroep, als met diegene die ze betoonde toen ze de details van de KB-Lux affaire bloot legde? De Bens verhaalt hoe enkele redactieleden van *De Standaard* al in 1981 verveeld zaten met de vermenging van redactionele imperatieven en financieel-economische banden. Zakenman André Leysen kreeg toen een forum aangeboden om zijn visie te geven op de aandelenverschuiving in Agfa-Gevaert zonder dat door de krant enige achtergrond werd verschaft over de VUM-positie van Leysen (De Bens, 1997, 281).

In deze bijdrage buigen we ons over een ander aspect van de Vlaamse geschreven pers dat veel besproken maar slechts schaars onderzocht werd: het onderscheid tussen de zogenaamde populaire en de kwaliteitskranten. Wetenschappers, journalisten en politici hanteren dat onderscheid expliciet of impliciet als ze over de pers spreken. Het onderscheid bepaalt mede het gewicht dat kranten politiek en maatschappelijk hebben. Empirisch materiaal dat dat onderscheid tussen beide types kranten voor Vlaanderen onderbouwt, bestaat er niet of nauwelijks. Een recente uitzondering is Stouthuysen die in een korte, spoedig te verschijnen, bijdrage komaf gemaakt heeft met twee vaak vertolkte stellingen (Stouthuysen, nog te verschijnen). Een eerste stelling luidt dat de betere Nederlandse dagbladen met meer recht aanspraak kunnen maken op het predikaat kwaliteitskrant dan hun Vlaamse tegenhangers. Stouthuysen besluit uit zijn empirische vergelijking dat “het vaak besproken kwaliteitsverschil tussen Vlaamse en Nederlandse kranten niet lijkt te bestaan. *De Standaard* en *NRC-Handelsblad* zijn aan elkaar gewaagd, *De Morgen* en de *Volkskrant* eveneens.” De andere stelling die volgens de auteur naar het rijk der fabels mag verwezen worden, is de cultuurpessimistische vroeger-was-het-beter canon<sup>2</sup>. “De vrees dat het met de kwaliteitskranten bergaf gaat, is ongegrond,” zegt Stouthuysen nadat hij *De Standaard* over een periode van 20 jaar op basis van enkele variabelen peilde.

---

<sup>2</sup> Onlangs schilderde oud-hoofdredacteur Manu Ruys in 'zijn' krant *De Standaard* nog eens zijn analyse van de verpulping van de kwaliteitspers (*De Standaard*, 7 november 1998).

Over het onderscheid tussen kwaliteitskranten en populaire kranten is er heel wat discussie. Wie of wat bepaalt waaraan je een populaire krant herkent? Heeft het te maken met het formaat van de krant of eerder met de selectie van de onderwerpen? Met de grootte van de titels en de manier waarop foto's gebruikt worden, of met de wijze waarop de geselecteerde thema's worden behandeld? Met de aanwezigheid van een editoriaal of de wijze waarop de lezer in dat editoriaal wordt toegesproken? Of heeft het te maken met de redactionele onafhankelijkheid? Is dat misschien één van de eisen waaraan een kwaliteitskrant moet voldoen? Is de ernst of de toonaard van de krant doorslaggevend? De snelheid waarmee je ze kan uitlezen? Kortom: bestaat er een definitie van populaire en kwaliteitskranten en kan je die definitie op alle kranten toepassen? Al die vragen komen in de eerste paragraaf aan bod. Daarna schetsen we de contouren van ons empirisch materiaal: welke kranten analyseerden we om uitspraken te doen over de Vlaamse pers? We hebben de zaak-Dutroux als case genomen en de berichtgeving vanaf het terugvinden van de meisjes tot na de Witte Mars onder de loep genomen. Vervolgens pogen we het concept kwaliteitskrant vs. populaire krant te operationaliseren: aan welke concrete indicatoren kunnen we ze herkennen? Tenslotte presenteren we ons empirisch materiaal dat toelaat het Vlaamse perslandschap te categoriseren in twee (of drie) kampen.

## **2 Kwaliteits- vs. populaire kranten: veel meningen, weinig empirie**

Spreken over kwaliteit is één ding, de essentie ervan vatten een ander. Het doet onwillekeurig denken aan de plichtsbewuste butler Stevens in Kazuo Ishiguro's *The Remains of the Day* die zijn persoonlijke wereld opbouwt rond het begrip *dignity* zonder dat hij duidelijk kan zeggen wat dat nu juist betekent.

De invalshoek die we voor deze bijdrage hanteren, vertoont veel gelijkenissen met het perspectief van Stevens. Kwaliteit is een cruciaal element maar we kunnen het niet (duidelijk) omschrijven. En tóch vormt het begrip het centrale gegeven van ons onderzoek. Deze ambivalentie is de enige werkbare stellingname als we niet willen verzanden in oeverloos conceptueel geredetwist. Een literatuurstudie leert ons immers dat de opdeling tussen kwaliteits- en populaire kranten steevast onder de aandacht wordt gebracht maar dat het hierbij “om niet altijd even makkelijk te definiëren begrippen” gaat en dat meningsverschillen over welke krant in welke categorie valt eerder regel dan uitzondering zijn (Jansen, 1987, 26). Stouthuysen bekennt “eerlijk” dat hij “niet goed ziet hoe je tot een onbetwistbaar oordeel kan komen over ... de kwaliteit van een krant” (Stouthuysen, nog te verschijnen). Of zoals Evers het omschrijft: “over kwaliteit wordt veel gesproken, maar er is geen duidelijke maatstaf waaraan die kwaliteit gemeten zou kunnen worden” (Evers, 1996).

De conceptuele verwarring is hier slechts ten dele schuld aan maar ze ver-raadt de subjectiviteit van de materie. Zo worden het van oorsprong Angelsaksische begrip *quality paper* en de begrippen elitekranten of referentiepers alle drie gebruikt. De elitekrant zou worden gelezen door de sociaal-economische elite terwijl de idee van referentiepers al minder duidelijk is. Want welke krant is voor welk thema de referentie? En de kwaliteitspers mag dan de meest gebruikte term zijn, maar het is meteen ook de meest controversiële. Sommigen breken een lans voor een objectieve maar eng economische maatstaf: wat verkoopt, is geschikt voor gebruik en is dus kwaliteit. Kwantiteit is gelijk aan kwaliteit. De economische sanctionering van de consument bepaalt dus de grens. Dat hiermee massaal verkochte pulpbladen<sup>3</sup> als de Engelse *The Sun* tot kwaliteitskrant worden gepromoveerd, stemt echter tot nadenken.

---

<sup>3</sup> Het blad bereikte tijdens de jaren '80 een gemiddelde dagelijkse oplage van 4 miljoen exemplaren (Grose, 1997, 232).

Wat er ook van zij, we gebruiken de termen kwaliteitskrant en populaire krant in deze bijdrage niet normatief. Wanneer we het bijvoorbeeld hebben over de ‘onderkant van de markt’ bedoelen we dat niet negatief of evaluerend, we nemen gewoon de courant gebruikte terminologie over. We hadden het dus evengoed kunnen hebben over X- en Y-kranten.

## 2.1 Vlaamse kwaliteitskranten.

Ondanks de wazigheid van het begrip kwaliteitskrant verkiezen we nochtans deze term verder te gebruiken. De reden hiervoor is de ruime verspreiding in de literatuur en het courante gebruik in het journalistieke milieu zelf (Itule & Anderson, 1997; Bromley & O'Malley, 1997; Jansen, 1987; Bardoel, 1997; De Bens, 1997).

Geruggesteund door Biltereyst en Van Gompel, De Bens en Stouthuysen staat in deze bijdrage de hypothese voorop dat de *Financieel Economische Tijd*, *De Standaard* en *De Morgen* de Vlaamse kwaliteitskranten zijn. Stouthuysen stelt duidelijk dat de *Financieel-Economische Tijd* en *De Standaard* kwaliteitskranten zijn, maar spreekt zich niet expliciet uit over *De Morgen*. Hij stelt die krant wel op gelijke hoogte met de *Volkscrant* en zet ze af tegenover de populaire kranten (Stouthuysen, nog te verschijnen). Biltereyst en Van Gompel zijn duidelijker in hun oordeel. De *Financieel-Economische Tijd*, *De Standaard* en *De Morgen* zijn kwaliteitskranten en de andere Vlaamse dagbladen voeren concurrentie aan wat zij “de onderkant van de markt” noemen (Biltereyst & Van Gompel, 1998, 10). De Bens besteedt in haar overzicht van de Belgische pers vreemd genoeg geen aandacht aan het onderscheid tussen kwaliteits- en populaire kranten. Niettemin doet ze duidelijke uitspraken over verschillende dagbladen. “*De Standaard* ... staat symbool voor kwalitatief hoogstaande informatie” (De Bens, 1997, 275). De *Financieel-Economische Tijd* heeft volgens De Bens haar financieel-economische specialisme succesvol aangevuld met culturele en sociaal-politieke informatie en doet het uitstekend als “feitenkrant” (De Bens, 1997, 373-375). Over *De Morgen* is De Bens net als Stouthuysen minder duidelijk. De Bens herkent enerzijds kwaliteit omdat de krant inza-

ke onthullingjournalistiek haar sporen heeft verdiend en omdat ze haar best doet om volledig te zijn. Anderzijds stelt ze vragen bij de tendens om steeds meer ruimte te maken voor human-interest bijdragen, iets wat niet onmiddellijk als een kenmerk van een kwaliteitskrant wordt gezien (De Bens, 1997, 366).

Welke zijn de motieven van deze auteurs om het epitheton kwaliteitskrant toe te kennen aan de drie genoemde? Volgens Sparks berichten de kwaliteitskranten vooral over het politieke en het economische leven, ze richten daarbij hun aandacht op instituties en organisaties, ze hebben een ruime internationale blik en oog voor de lange termijn (Dahlgren & Sparks, 1992, 38-39). Allan spreekt gelijkaardige taal (Allan, 1997). Jansen beschouwt de inspanning die de krantenlezer moet leveren als een bepalend criterium. Nieuws “met vertraagde beloning” is kenmerkend voor de kwaliteitskrant: “politiek, sociale problemen, economie, gezondheidszorg, onderwijs, wetenschap. Kortom: nieuws over moeilijke, complexe en ingrijpende zaken (...)” (Jansen, 1987, 30-32). Stouthuysen deelt deze analyse en voegt nog enkele kenmerkende elementen toe. Sobere opmaak, weinig foto's, sobere titels (Stouthuysen, nog te verschijnen). Zonder het expliciet te vermelden, beschouwt ook De Bens dat als typisch voor een kwaliteitskrant (De Bens, 1997, 376).

## **2.2 Vlaamse populaire kranten.**

Aan de andere kant staat de populaire pers die de meeste aandacht van sociale wetenschappers geniet. Hierbij moeten we echter voorzichtig omspringen met de betekenis van het internationale begrip 'populaire pers' in vergelijking met de Vlaamse invulling ervan. Wanneer in de internationale literatuur gewag wordt gemaakt van de populaire pers duiken onmiddellijk beelden op van bladvullende, schreeuwerige titels, schaars geklede jonge vrouwen, smeulige verhalen over beroemdheden en dat alles op het gekende tabloid-formaat (Dahlgren & Sparks, 1992). Klassieke voorbeelden van het genre zijn de Engelse *The Sun* en het Duitse *Bild-Zeitung*. Beide bladen



worden massaal verkocht en gelezen. In Vlaanderen noemen wij ze pulpbladen in plaats van 'populaire kranten'. Hier kennen we dergelijke kranten niet, hoewel het weekblad *Blik* op dezelfde tabloidformule is gebaseerd, zonder het verkoopsucces van haar buitenlandse voorbeelden te halen (De Bens, 1997, 468). Een belangrijk verschil tussen onze populaire pers en de buitenlandse is dat de Vlaamse minder agressief en minder seksueel getint is; dat ze meer aandacht heeft voor de (binnenlandse) politiek, aandacht die verder reikt dan de figuur van de politicus in kwestie; dat ze geen openlijk etno-centrisme predikt<sup>4</sup>. Kortom: de Vlaamse populaire pers is in vergelijking met de buitenlandse tabloids gematigd. Toch zijn er evidente gelijkenissen. Sparks' verhaal over de Engelse tabloids die veel aandacht aan sport besteden, hun focus voornamelijk richten op *human interest*-bijdrages, sterk gericht zijn op individuen en vaak lokaal en direct nieuws brengen, gaat evenzeer op voor de Vlaamse populaire pers. Ze gebruiken het persoonlijke verhaal als ingang om de complexe sociale realiteit begrijpelijk te maken. Een populaire Vlaamse krant bracht de september-watersnood als een persoonlijke tragedie van mijnheer X uit gehucht Y die met foto's en aangrijpende anekdotes over verloren gegane zaken de crisissituatie in Vlaanderen verhaalde. Daar tegenover stonden nuchtere analyses in de kwaliteitskranten die erop wezen hoe de jarenlange politiek van verstedelijking, riolen-aanleg, rechttrekking van grachten en dergelijke uiteindelijk mee de omvang van de ramp bepaalden. Het is een andere kijk. Het is ander nieuws. Nieuws met "onmiddellijke beloning" stelt Jansen: "misdaad en corruptie, rampen en ongelukken, sport en ontspanning, society nieuws en human interest". De lezer moet geen enkele moeite doen om het te verwerken, hij moet niet denken, hij geraakt niet in verwarring. Hij beleeft "informatieplezier". De populaire krant is opportunistisch, vraagt geen inspanning en geeft de lezers "*what they want*" (Grose, 1997, 229). Vanaf de geboorte van de populaire pers veranderde de publieke sfeer: bepaalde domeinen ontleenden hun belang niet meer aan zichzelf, maar aan de mate waarin ze

---

<sup>4</sup> Herinner u in de Engelse pulpbladen de regelrechte haatcampagnes tegen toenmalig voorzitter van de Europese Commissie Jacques Delors.

toneel waren van *"the odd, the exotic and the trivial (...) for ordinary people"* (Allan, 1997, 305).

Kan je in Vlaanderen nog met vrij grote eensgezindheid de kwaliteitspers afbakenen, dan is dat voor de populaire kranten anders. Biltereyst en Van Gompel stellen dat de Vlaamse pers vroeger eerder in de middenmarkt gepositioneerd was en nu in twee richtingen uiteenwaaiert. Enerzijds zijn er de drie bovengenoemde kwaliteitskranten, anderzijds is er een proces van wat zij "inhoudelijke tabloidisering naar de onderkant van de markt" noemen (Biltereyst & Van Gompel, 1998, 10). *Het Laatste Nieuws/De Nieuwe Gazet, Gazet van Antwerpen, Het Belang van Limburg, Het Nieuwsblad/De Gentenaar* en *Het Volk* zouden aan die onderkant van de markt naar de gunst van de lezer dingen. Het zijn allemaal kranten die een aanzienlijke brok sport paren aan pagina's *human intrest* (denken we maar aan het wekelijkse *Jambers* item in *Het Laatste Nieuws*), ze berichten vanuit een persoonlijk perspectief, ze vormen de natuurlijke biotoop van bekende Vlamingen, wielerveden en topvoetballers, en zijn slechts beperkt geïnteresseerd in het buitenland. Hoe sterker de competitie, hoe groter de neiging om "meer pretnieuws te publiceren" (Stouthuysen, nog te verschijnen) met alle "ethische problemen i.v.m. vervlakking en verloederling" van dien (Biltereyst & Van Gompel, 1998, 7).

De aangehaalde kranten worden zowel door Biltereyst en Van Gompel als door De Bens als de populaire kranten in Vlaanderen omschreven. *Het Laatste Nieuws/De Nieuwe Gazet* wordt door De Bens zelfs als enige krant met de titel "boulevardblad" bedacht: de krant zou zich duidelijk als zeer populair positioneren en zou een sterke aanhang hebben bij de lagere sociale groepen (De Bens, 1997, 341-345).

Net zoals hierboven is de vraag hoe reëel die verschillen zijn en of we wel kunnen spreken van een populaire krant en van een kwaliteitskrant, of de dagdagelijkse krantenpraktijk toelaat onderscheid te maken tussen verschil-

lende soorten kranten. We toetsen deze hypothesen aan de hand van de berichtgeving over de zaak-Dutroux.

### 3 Onderzoeksopzet – 66 dagen lang de zaak-Dutroux

Medio augustus 1996 brak in ons land de zaak-Dutroux los met de ontdekking van de ontvoerde meisjes Sabine en Laetitia. De persaandacht was opvallend en hield geruime tijd aan om te culmineren in de verslaggeving over de Witte Mars op 21 oktober 1996. Het is op deze periode (16 augustus t.e.m. 31 oktober 1996) dat we inzoomden. Met een gerichte codering<sup>5</sup> van alle exemplaren van vijf Vlaamse kranten in die periode hebben we de wijze waarop de Vlaamse geschreven pers over de zaak berichtte in kaart gebracht. De data werden in de eerste plaats verzameld om de uitzonderlijke rol van de pers bij de mobilisatie voor de Witte Mars te toetsen (Walgrave & Manssens, 1998). In deze bijdrage veranderen we onze invalshoek en bekijken de data niet vanuit een mobilisatieperspectief, maar speuren we naar profielverschillen tussen de kranten onderling. Zo proberen we met cijfermateriaal het bestaan van een kwaliteits- en populaire pers in Vlaanderen te onderzoeken en pogen we door profielvergelijking een licht te werpen op de eventuele 'up-market' en de onderkant van de krantenmarkt.

De vijf kranten die we onderzochten, zijn *De Standaard*, *De Morgen*, *Gazet van Antwerpen*, *Het Nieuwsblad* en *Het Laatste Nieuws*. Met deze selectie vatten we 75% van de in totaal 983.000 verkochte Vlaamse kranten en hebben we een goede doorsnede van de Vlaamse geschreven pers<sup>6</sup>. *Het Laatste Nieuws* is de meest verkochte Vlaamse krant (gemiddeld 258.000 verkochte exemplaren tussen oktober 1996 en september 1997). *Het Nieuwsblad* bezet

---

<sup>5</sup> Met dank aan de studenten van de toenmalige 1<sup>ste</sup> en 2<sup>de</sup> licentie PSW van de UIA die met hun inzet en monnikenwerk bijdroegen tot dit artikel: Lieve Cox, Koen Cuypers, Michaël Herremans, Kristien Laeveren, Lies Linskens, Vicky Lysen, Michaëla Marti, Stefan Rooms, Tom Van Dorpe en Anja Wagemans.

<sup>6</sup> Alle oplagecijfers zijn afkomstig van de CIM, rapport september 1997. Met dank aan Greet Mathys van Omnimedia.

een comfortabele tweede plaats (231.000 ex.), ruim voor haar zusterblad *De Standaard* (77.000 ex.). *De Morgen* is de kleinste krant in de selectie maar is sinds de overname door De Persgroep sterk in opmars (40.000 ex.). *Gazet van Antwerpen* neemt qua oplagecijfers een middenpositie in (125.000 ex.). In de periode medio augustus-eind oktober 1996 waren er 66 krantendagen: er moesten dus 330 kranten gecodeerd worden. Aan de hand van een vragenlijst werden alle kranten uitgebreid onder de loep genomen en inhoudsanalytisch gecodeerd. De codeurs werden vooraf nauwkeurig getraind en tijdens de hele coderingsfase was er supervisie om voorkomende moeilijkheden op uniforme wijze op te lossen. Het probleem van de 'intercodeurvariatie' werd onder controle gehouden door dezelfde kranten door verschillende mensen te laten coderen.

De vragenlijst bevatte een kwantitatief gedeelte dat focuste op de hoeveelheid aandacht die er aan de zaak-Dutroux werd besteed, en een kwalitatief gedeelte over de aard en de inhoud van de berichtgeving. Dat we hierbij niet de volledige krant konden doornemen, is evident. De te onderzoeken berichtgeving over de zaak-Dutroux werd vooraf afgebakend tot de binnen- en buitenlandpagina's, de opiniestukken en lezersbrieven. Regionale berichtgeving, economie, cultuur, TV, vacatures, zoekertjes, auto, bijlagen allerhande en grote advertenties (vanaf een halve pagina) werden niet meegerekend. Niettemin vonden we in de onderzochte kranten 914 pagina's die volledig aan de zaak-Dutroux werden gewijd. De kwalitatieve analyse werd slechts op een deel van de totale Dutroux-berichtgeving toegepast: d.w.z. op alle artikels over de zaak-Dutroux op de voorpagina, tenzij er geen of slechts een klein artikel (minder dan 10 cm<sup>2</sup> tekst) stond, dan werd het eerste grote artikel over de zaak genomen. Verder werden alle onderschriften van alle Dutroux-foto's doorgenomen, evenals alle titels, ondertitels, tussentitels en kopstukjes (korte samenvatting of inleiding vooraan artikel) van de Dutroux-artikels, van de betrokken lezersbrieven en dito opiniestukken. Ook elk Dutroux-editoriaal werd uitgeplozen. Zo schatten we ongeveer tussen de 10 en 20% van de volledige Dutroux-berichtgeving - in de bestuurde periode - inhoudelijk te hebben gecodeerd.

#### 4 Operationalisering en hypothese.

Zoals boven gezegd werden de data niet ingezameld om uitspraken te doen over de kwaliteits- en populaire pers in Vlaanderen. Maar onze vragenlijst bevatte toch een aantal variabelen die ons toelaten om enkele centrale vragen m.b.t. kwaliteits- en populaire kranten te beantwoorden.

Een eerste element dat we als een kenmerk van een kwaliteitskrant kunnen beschouwen, is *een breed nieuwsvizier* (Allan, 1997; Dahlgren & Sparks, 1992, 38-39; Jansen, 1987, 27; Stouthuysen, nog te verschijnen). Het gaat hier om de mate waarin een krant over andere onderwerpen blijft berichten ook wanneer er een duidelijk hoofditem is. Met andere woorden: het is de mate waarin de krant haar aandacht verdeelt. Prominent nieuws staat centraal in álle dagbladen, maar kwaliteitskranten zullen zich niet tot dat nieuws beperken. Een item kan in de competitie voor nieuwsaandacht bovendien, maar dat doet andere nieuwsfeiten niet verdwijnen alsof de rest van de wereld niet meer bestaat. We gaan er van uit dat vooral kwaliteitskranten volledigheid nastreven, ook als er een *hype* gaande is, en hun aandacht dus meer zullen verdelen. De zaak-Dutroux was een *hot item* in 1996. Hoe groter het aandeel van de hele affaire in het totale nieuws van de krant, hoe minder er sprake is van een kwaliteitskrant. Van de populaire kranten verwachten we dat ze in de bestudeerde periode met oogkleppen hebben bericht, dat de zaak-Dutroux al het andere nieuws heeft weggedrumd, terwijl de kwaliteitspers haar vizier breed hield. We meten dat concreet door het aantal pagina's over de zaak-Dutroux te delen door de totale berichtgeving in een krant (zoals hierboven gedefinieerd).

Een tweede concrete indicator, is de mate waarin nieuws geduid en inhoudelijk gekaderd wordt (Jansen, 1987, 27). Van een kwaliteitskrant verwachten we dat de berichtgeving over de zaak-Dutroux een 'vlakker profiel' zal hebben dan die in de populaire kranten. De populaire kranten werken met pieken van nieuwsaandacht rond spectaculaire en mediatieke evenementen:

er zullen zich *grote aandachtsschommelingen* voordoen. Van kwaliteitskranten daarentegen verwachten we dat ze ook na de spectaculaire gebeurtenissen - zoals de begrafenissen van de meisjes, het terugvinden van An en Eefje of het Spaghetti-arrest - blijven berichten. Het gaat dan om achtergrondnieuws of nieuwsanalyse. Kwaliteitskranten proberen hun lezers bijvoorbeeld te informeren over de werking van de betrokken diensten. Gevolg is dat hun aandacht voor een bepaald nieuwsfeit constanter is en minder pieken vertoont. We gaan dit na door de standaardafwijking te berekenen van de relatieve aandacht die de zaak-Dutroux in de kranten kreeg. Hoe groter de standaardafwijking, hoe meer pieken en dus aandachtsschommelingen de krant heeft. Bij een kwaliteitskrant verwachten we een kleine standaardafwijking.

Een derde indicator is *de hoeveelheid foto's* die de krant publiceert. Het veelvuldig gebruik van foto's is een typisch kenmerk van populaire kranten (De Bens, 1997, 341; Becker, 1992; Grose, 1997; Stouthuysen, nog te verschijnen). We verwachten van de kwaliteitskranten niet alleen dat ze minder foto's gebruiken, maar ook dat het aandeel van de foto's over de zaak-Dutroux in het totaal aantal foto's ook geringer zal zijn dan bij de populaire kranten. Ook hier geldt weer dat we verwachten dat ze hun foto-vizier breder openhouden en andere onderwerpen uit de donkere kamer zullen weren. We kunnen dit meten door het absoluut aantal foto's over de zaak-Dutroux en de relatieve foto-aandacht die de zaak kreeg na te gaan.

Een vierde indicator is het gebruik van *speciale lay-out*. Kwaliteitskranten hebben een sobere look en gaan daar prat op. Populaire kranten werken met aandachtstrekkers die de lezer moeten lokken. We meten dit door voor elke krant na te gaan of ze m.b.t. de zaak-Dutroux speciale lay-out gebruikte. Dat kan een extra-vette titel zijn, een uitzonderlijke voorpagina gevuld met slechts één foto of terugkerende speciale kopjes. Dat alles kan ons iets leren over het populaire of kwaliteitskarakter van de krant.

Een vijfde indicator die we in onze zoektocht naar verschillen tussen de Vlaamse kranten gebruiken, zijn de *personen* die de krant *aan het woord* laat (Jansen, 1987, 28-29). Zoals gezegd, verwachten we van populaire kranten dat ze hun nieuws in een persoonlijk kleedje verpakken. Slachtoffers of hun familie, directe getuigen, 'de man in de straat' en daders verwachten we eerder in de populaire pers. Van de kwaliteitskranten verwachten we daarentegen dat ze verhoudingsgewijs meer plaats ruimen voor de opinie van institutionele actoren zoals de betrokken gezagsdragers uit de politieke, gerechtelijke, politionele wereld of voor de visie van experts. We meten dat door voor elke krant de verschillende actoren die aan het woord komen te noteren en die vervolgens in categorieën onder te brengen.

Een laatste indicator is de mate waarin de krant zich *identificeert* met de slachtoffers in de zaak-Dutroux en hoezeer ze de *gemeenschappelijkheid* benadrukt. Kwaliteitskranten hebben een neutraler en afstandelijker imago: ze brengen verslag en scheiden dat van hun commentaar. Populaire kranten brengen het nieuws daarentegen via het persoonlijke verhaal en zijn dus sneller geneigd partij te kiezen. We meten de mate van identificatie door in de krant op zoek te gaan naar uitdrukkingen als 'mijn', 'onze', 'wij' en 'ik' die duidelijk verwijzen naar sympathie voor en persoonlijke betrokkenheid bij de slachtoffers. De gemeenschappelijkheid meten we door de frequentie van absolute woorden in kaart te brengen. Alle, iedereen, elke, overal, het gehele volk, het volledige land, de natie, het volk, de burgers, de Belgen, geen mens: het zijn woorden die een subjectieve absolute uitdrukken. We verwachten dat de kwaliteitskranten zich zullen onderscheiden van de populaire kranten door een geringere identificatie en minder absolute woorden.

Onze hypothese is dat we op basis van deze zes indicatoren *De Standaard* en *De Morgen* als kwaliteitskranten kunnen definiëren en *Gazet van Antwerpen*, *Het Nieuwsblad* en *Het Laatste Nieuws* als populaire kranten.

## 5 Empirische grond voor uitspraken over de kwaliteits- en de populaire pers in Vlaanderen.

### 5.1 Over brede vizieren en oogkleppen: de nieuwsaandacht van de Vlaamse pers ten tijde van de zaak-Dutroux.

De enorme aandacht voor de zaak-Dutroux is het eerste wat opvalt wanneer we kijken naar de berichtgeving in de Vlaamse pers in de periode van 16 augustus t.e.m. eind oktober 1996. We beschikken niet over vergelijkbare gegevens over andere uitzonderlijke nieuwsfeiten, maar er is naar ons weten geen enkel recent nieuwsfeit dat in die mate en gedurende een zo lange periode de Vlaamse pers heeft beroerd. Er heerste gedurende enkele maanden een ware Dutroux-mania.

Alle kranten gaven ruim baan aan de zaak-Dutroux maar toch zijn er onderlinge verschillen. Dat blijkt uit de eerste kolom van tabel 5.1.

	Aandeel zaak-Dutroux in totale berichtgeving	Aandeel 'belangrijkste nieuwsfeit' in totale berichtgeving (1-16/10/'96)
<i>De Morgen</i>	28 %	11%
<i>De Standaard</i>	23 %	14%
<i>Het Nieuwsblad</i>	38 %	21%
<i>Het Laatste Nieuws</i>	40 %	14%
<i>Gazet van Antwerpen</i>	35 %	17%
Totaal	33 %	16%

**Tabel 5.1 Aandeel van de zaak-Dutroux in totale berichtgeving naar krant en vergelijking met de referentieperiode.**

De cijfers zijn indrukwekkend. De krantenlezende Vlaming is tijdens de gehele periode als het ware gebombardeerd met nieuws over de zaak-Dutroux: gemiddeld een derde van alle nieuws uit binnen- of buitenland



ging erover. Als we deze periode vergelijken met belangrijkste nieuws-items van de twee weken voor het losbarsten van de zaak-Dutroux, dan valt de uitzonderlijke massaliteit van de Dutroux-berichtgeving nog meer op. We hebben voor elke krantentitel de eerste twee weken van augustus 1996 - de twee weken voor het losbarsten van de zaak-Dutroux - als referentieperiode gecodeerd (n=60) om te kunnen vergelijken. Voor elk krantenexemplaar gingen we op zoek naar het nieuwsfeit waarnaar het meeste krantenruimte ging, m.a.w. het belangrijkste nieuws per dag. Voor dat bericht<sup>7</sup> hebben we het aandeel gemeten van de berichtgeving dat eraan besteed werd. In de tweede kolom van tabel 5.1 staan de resultaten uit de referentieperiode. De verschillen zijn frappant. Het aandeel van het belangrijkste nieuws in de referentieperiode van twee weken bedraagt gemiddeld 16%. Dat is net niet de helft van de aandacht die uitging naar de zaak-Dutroux gedurende bijna drie maanden.

Wat leren de cijfers ons over het verschil tussen de kranten? Voor onze hypothese kijken we terug naar tabel 5.1. Onze stelling luidde dat naarmate een krant aandacht vertoont voor ander nieuws dan voor de zaak-Dutroux, ze meer aanspraak kan maken op de titel van kwaliteitskrant. Ze laat haar overige nieuws niet wegdrukken in de mediastorm. Hier onderscheidt *De Standaard* zich, kort gevolgd door *De Morgen*. *Gazet van Antwerpen* besteedt al ruim een derde van haar aandacht aan de zaak-Dutroux, *Het Nieuwsblad* nog een fractie meer en *Het Laatste Nieuws* ten slotte besteedde 40% van haar berichtgeving aan de hele zaak. De cijfers bevestigen de hypothese. *De Standaard* en *De Morgen* profileren zich met hun brede nieuwsvizier anders dan de drie andere kranten.

---

<sup>7</sup> Het ging hier bijvoorbeeld over de moordende modderstroom op een Spaanse camping (het belangrijkste nieuwsfeit in 13% van de kranten), de KB-Lux-affaire (12%), de overvallen op geldtransporten (10%), de hormonenmaffia en de moord op Karel Van Noppen (7%), het EMU-debat en de 3%-norm (7%), de oorlog in Tsjetsjenië (3%).

Wanneer we kijken naar het gemiddeld aantal pagina's besteed aan de zaak-Dutroux over de gehele periode per krant, dan wordt het beeld over de verschillen tussen de Vlaamse kranten vollediger.

	Gemiddeld aantal pagina's over zaak-Dutroux
<i>De Morgen</i>	3,09
<i>De Standaard</i>	1,67
<i>Het Nieuwsblad</i>	2,77
<i>Het Laatste Nieuws</i>	3,71
<i>Gazet van Antwerpen</i>	2,65
Totaal	2,78

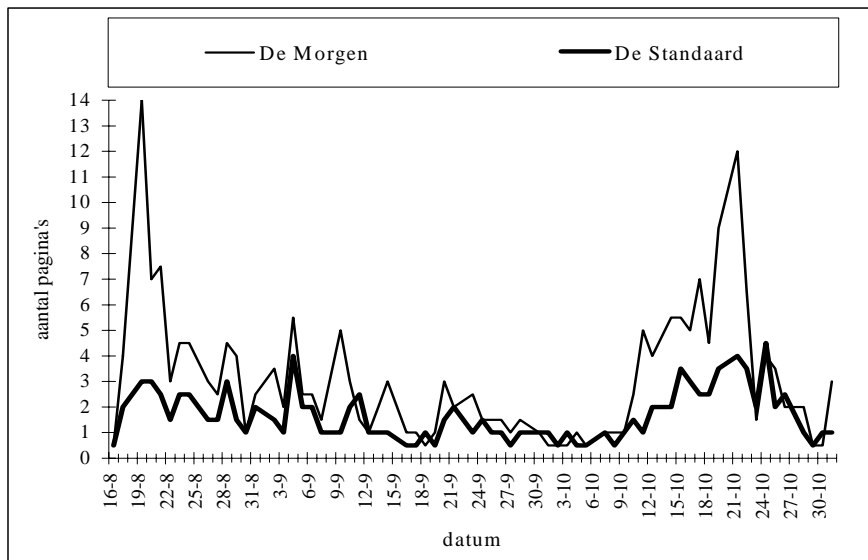
**Tabel 5.2 Aandacht voor de zaak-Dutroux in gemiddeld aantal pagina's naar krant.**

Tabel 5.2 leert dat vooral de kranten van de Persgroep - *Het Laatste Nieuws* en *De Morgen* - zeer veel aandacht aan de hele zaak schonken. *Het Laatste Nieuws* schiet de hoofdvogel af met een indrukwekkend gemiddelde van 3,71 pagina's per dag over de ganse periode. *De Morgen* haalt een gemiddelde van 3,09 pagina's per dag, iets wat de krant quasi op gelijke hoogte plaatst met *Het Nieuwsblad* en *Gazet van Antwerpen* wanneer we weten dat de bladgrootte van *De Morgen* net iets kleiner is dan die van de andere onderzochte kranten. *De Standaard* daarentegen publiceerde gemiddeld 'slechts' 1,67 pagina's over Dutroux en dat is voldoende afwijkend om te spreken van een ander informatieprofiel.

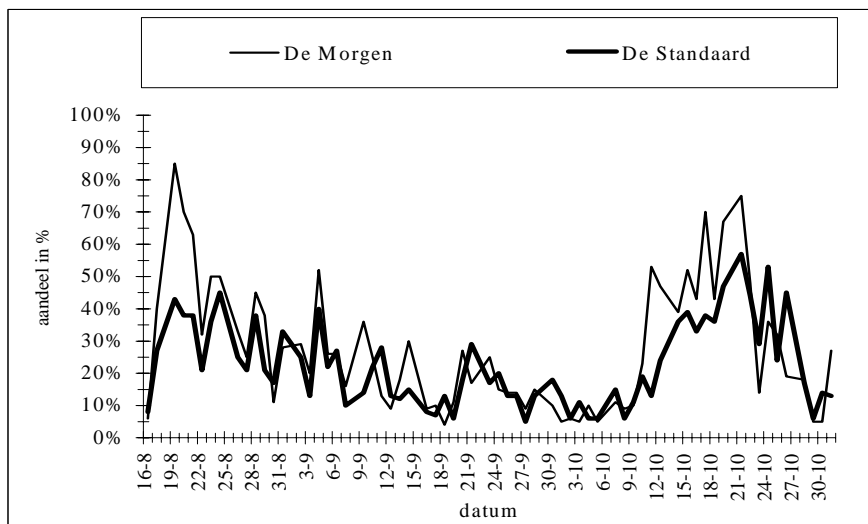
Interessant is ook de combinatie van de absolute aandacht voor de zaak-Dutroux (tabel 5.2) met de breedte van het nieuwsvizier (tabel 5.1). Laten zowel *De Morgen* als *De Standaard* zich niet verblinden door de zaak-Dutroux, dan brengt *De Morgen* er wel veel meer nieuws over. Of anders gezegd, *De Morgen* schakelde extra journalisten in wanneer de zaak-Dutroux losbarstte terwijl de normale berichtgeving verder liep: de krant deed een extra inspanning. *Het Laatste Nieuws*, *Gazet van Antwerpen* en

*Het Nieuwsblad* daarentegen trokken journalisten weg van hun dagelijkse berichtgeving en zetten die op de zaak-Dutroux zodat het andere nieuws in de verdrukking kwam. Globaal beschouwd, deden ze echter geen extra-inspanning. Vooral *De Standaard* bleef in haar berichtgeving tijdens de bestudeerde periode zeer behoedzaam. De andere berichtgeving werd gevrijwaard en de krant ging blijkbaar bewust op de rem staan om in haar kolommen geen Dutroux-nieuwslawine te creëren. Hiervoor baseren we ons op het logistieke feit dat de artikels van de zusterbladen *De Standaard* en *Het Nieuwsblad* elektronisch worden verzameld en dat het de beide redacties vrij staat om elkaars materiaal te gebruiken bij de samenstelling van de krant. Dat *De Standaard* minder nieuws bracht over de zaak-Dutroux was dus een bewuste keuze en niet zozeer een teken dat *De Standaard* niet mee kon.

De figuren 5.1 en 5.2 visualiseren de verschillen tussen *De Standaard* en *De Morgen* tijdens de bestudeerde periode. Figuur 5.1 doet vermoeden dat *De Morgen* haar aandacht zeer sterk door de zaak-Dutroux liet leiden en zich dus niet als een typische kwaliteitskrant opstelde. Figuur 5.2 ontkracht dat vermoeden en laat geen twijfel bestaan over het brede nieuwsvizier van *De Morgen*. Slechts uitzonderlijk eiste de zaak-Dutroux al haar aandacht op. *De Standaard* toont in beide gevallen een minder ambigu gelaat en bevestigt het beeld van kwaliteitskrant zondermeer.



**Figuur 5.1:** Aandacht voor de zaak-Dutroux in aantal pagina's voor *De Morgen* en *De Standaard* over de tijd.



**Figuur 5.2:** Aandeel van de zaak-Dutroux in de totale berichtgeving van *De Morgen* en *De Standaard* over de tijd.

Over de verhoudingen tussen de populaire kranten kunnen we zeggen dat *Het Laatste Nieuws* massaal over de zaak-Dutroux berichtte en het minst oog had voor andere nieuwsfeiten. In die zin was de krant net iets extremer dan de twee andere populaire kranten.

## 5.2 Over pieken en dalen: de evenementgevoeligheid van de Vlaamse pers.

Onze tweede indicator is de evenementgevoeligheid van kranten. Van populaire kranten verwachten we dat ze lezers trekken door het uitgebreid over de opgraving van de lijken te hebben of emotioneel te berichten over de begrafenissen. Sensatie en berichtgeving liggen dicht bij elkaar. Veel minder aandacht gaat er naar analyses en beschouwingen, achtergrondinformatie die dieper graaft of naar een uitvoerig debat over het Spaghettiarrest. Dat is eerder voer voor kwaliteitskranten. Dit alles maakt dat de aandacht voor de zaak-Dutroux in de kwaliteitskranten een vlakker, constanter, gelijkmatiger profiel zal hebben dan in de populaire pers waar we grote pieken en diepe dalen verwachten.

	Standaardafwijking van de relatieve aandacht voor de zaak-Dutroux	Minimum en maximum aandeel van zaak-Dutroux in totale nieuws	
<i>De Morgen</i>	0,20	4%	85%
<i>De Standaard</i>	0,13	5%	57%
<i>Het Nieuwsblad</i>	0,21	7%	86%
<i>Het Laatste Nieuws</i>	0,25	6%	100%
<i>Gazet van Antwerpen</i>	0,21	6%	89%
Totaal	0,21	-	-

**Tabel 5.3 Aandachtschommelingen in de berichtgeving over de zaak-Dutroux uitgedrukt in standaardafwijking naar krant.**

De standaardafwijking is een spreidingsmaat rond het gemiddeld die ons vertelt hoe de data verdeeld zijn. Schommelt het aandeel van de zaak-

Dutroux in de totale berichtgeving sterk, dan zijn er veel pieken en dalen en dan zal de standaardafwijking groter zijn. In tabel 5.3 lezen we de resultaten.

Het eerste wat opvalt is de bijzondere score van *De Standaard*. Als enige krant heeft zij over de zaak-Dutroux bericht zonder grote pieken én zonder grote dalen. Het resultaat doet vermoeden dat de krant tijdens de evenement-arme momenten inspanningen deed om achtergrond en duiding te geven en zo haar Dutroux-berichtgeving onderbouwde. De minimale aandacht die *De Standaard* tijdens de bestudeerde periode aan de zaak besteedde, bedroeg 4% en de maximum ruimte die ze er voor vrijmaakte was 57%. Ook hier laat *De Morgen* een ander gelaat zien: de aandachtschommelingen van de krant moeten in niets onderdoen voor die van *Het Nieuwsblad* en *Gazet van Antwerpen*. De uitschieter is weer *Het Laatste Nieuws* dat zijn reputatie van evenementenkrant, en dus populaire krant, alle eer aandoet.

Deze indicator bevestigt onze hypothese dus slechts ten dele. *De Standaard* onderscheidt zich zoals verwacht van de rest maar *De Morgen* sluit meer aan bij het profiel van populaire kranten dan *Gazet van Antwerpen* en *Het Nieuwsblad* dan bij het typische profiel van kwaliteitsdagblad. Ook hier blijkt *Het Laatste Nieuws* de meest populaire onder de populaire kranten. Zoals Biltereyst en Van Gompel ook al stelden, als ze schreven dat de krant in de onderste regionen van de krantenmarkt zit.

### **5.3 De zaak-Dutroux op de gevoelige plaat.**

Onze derde stelling luidde dat de populaire pers meer foto's zal gebruiken én dat het gewicht van de zaak-Dutroux in het geheel van foto's ook hoger zal zijn dan in de kwaliteitskranten. In tabel 5.4 staan de resultaten.

	Gemiddeld aantal foto's over de zaak-Dutroux	Aandeel foto's over zaak-Dutroux in totaal aantal foto's
<i>De Morgen</i>	6,56	26 %
<i>De Standaard</i>	2,55	18 %
<i>Het Nieuwsblad</i>	7,73	36 %
<i>Het Laatste Nieuws</i>	14,35	41 %
<i>Gazet van Antwerpen</i>	8,60	37 %
Totaal	7,95	32 %

**Tabel 5.4 Het gebruik van foto's in de berichtgeving over de zaak-Dutroux naar krant.**

Laten we eerst naar het gemiddeld aantal foto's kijken. Indrukwekkend is de prestatie van *Het Laatste Nieuws* dat erin slaagde om gemiddeld elke dag meer dan 14 foto's over de zaak-Dutroux af te drukken en dat bovendien twee en een halve maand lang vol te houden. Het contrast met *De Standaard* is groot: de krant drukte gemiddeld nog geen 3 Dutroux-foto's per dag af. Dit contrast ondersteunt onze hypothese over het populaire karakter van *Het Laatste Nieuws* en het kwaliteitsimago van *De Standaard*. *Gazet van Antwerpen* en *Het Nieuwsblad* laten zich met ongeveer 8 Dutroux-foto's per dag evenmin onbetuigd. Ook voor hen geldt dat foto's een wezenlijk bestanddeel vormen van hun populaire opmaakprofiel. En weer springt *De Morgen* uit de band. De krant lijkt voor geen gat te vangen. Een gemiddelde van 6,55 foto's per dag over een periode van twee en een halve maand is niet gering. Qua foto-gebruik lijkt de krant dus redelijk nauw aan te sluiten bij de populaire kranten uit de middengroep.

Wanneer we een blik werpen op het aandeel Dutroux-foto's in het totaal aantal foto's, dan krijgen we grotendeels een vergelijkbaar beeld. *Het Laatste Nieuws* heeft haar lens overduidelijk van andere onderwerpen weggekeerd en zoomde sterk in op de zaak-Dutroux: 4 op 10 van alle foto's tussen 16 augustus en 31 oktober 1996 ging erover. *Gazet van Antwerpen*

en *Het Nieuwsblad* moeten daar nauwelijks voor onderdoen. Aangevuld met de brede scoop die *De Standaard* bleef hanteren - minder dan 1 foto op 5 focuste op de zaak-Dutroux - bevestigen deze cijfers onze hypothese. En deze keer lost ook *De Morgen* de kwaliteitsverwachtingen in. Het profiel van *De Standaard* als kwaliteitskrant is scherper, maar de cijfers bewijzen dat ook de fotoblik van *De Morgen* vrij breed bleef.

#### **5.4 Doorbreken van de normale opmaak: de lay-out van de Vlaamse pers bij de berichtgeving over de zaak-Dutroux.**

De vierde stelling was dat kwaliteitskranten een soberdere opmaak hebben dan populaire kranten en dat we op basis van deze lay-out verschillen een onderscheid kunnen maken tussen de Vlaamse kranten. Wat leren de cijfers ons ter zake?

	Aandeel kranten met toepassing van één of andere speciale lay-out
<i>De Morgen</i>	58 %
<i>De Standaard</i>	39 %
<i>Het Nieuwsblad</i>	92 %
<i>Het Laatste Nieuws</i>	83 %
<i>Gazet van Antwerpen</i>	63 %
Totaal	67 %

**Tabel 5.5 Het gebruik van speciale lay-out in de berichtgeving over de zaak-Dutroux naar krant.**

Nogmaals blijkt hoe uitzonderlijk de Dutroux-periode voor de Vlaamse berichtgeving wel was. Hoewel het niet steeds spectaculair was, doorbrak twee derde van alle kranten in de onderzochte periode op één of andere manier haar gangbare opmaak. De cijfers liggen in de lijn der verwachtingen met *De Standaard* aan de ene zijde en *Het Laatste Nieuws* aan de andere.



	<i>DM</i>	<i>DS</i>	<i>NB</i>	<i>HLN</i>	<i>GvA</i>	Totaal
Speciale zaak-D kopjes	37	25	57	55	41	215
Plan / plattegrond / kaart	3	4	13	8	3	31
Extreem grote titels	3	0	12	0	11	26
Speciale frontpagina	3	0	5	2	2	12
Speciale katern/bijlage	0	0	2	8	2	12
Volledige fotopagina	4	0	1	1	2	8

**Tabel 5.6 Speciale lay-out in de berichtgeving over de zaak-Dutroux naar krant.**

Veruit de meest toegepaste vorm van speciale lay-out was de plaatsing van zogenaamde zaak-Dutroux-kopjes boven aan een artikel of een pagina (tabel 5.6). Niet minder dan 65% van alle kranten pakten ermee uit. *Het Nieuwsblad* en *Het Laatste Nieuws* maakten er een bijna dagelijkse gewoonte van (respectievelijk op 57 en 55 van de 66 krantendagen), *Gazet van Antwerpen* en *De Morgen* volgden door respectievelijk 41 en 37 kranten op te maken met speciale zaak-Dutroux kopjes. *De Standaard* bleef het soberste maar laste toch nog in 25 kranten deze vorm van speciale lay-out in.

Als we de andere bijzondere opmaakvormen overschouwen, springt het aanvullen van de gewone krant met extra bijlagen of katernen over de zaak-Dutroux in het oog. Het zijn de populaire kranten - met *Het Laatste Nieuws* op kop - die hun lezers nog eens extra met de neus op de Dutroux-affaire drukten. We codeerden deze extra bijlagen niet omdat we ze niet als onderdeel van de gewone berichtgeving beschouwden, maar zelfs zonder deze extra portie Dutroux-nieuws was de aandacht van de populaire kranten massaal.

Verder troffen we in de bestudeerde periode een aantal kranten aan met een speciale frontpagina i.v.m. de zaak-Dutroux. Alleen *De Standaard* bleef

getrouw aan haar klassieke sobere opmaak. Ook wat de andere vormen van speciale lay-out betreft, is er een duidelijke lijn: de populaire kranten maken er meer gebruik van dan *De Standaard*, terwijl *De Morgen* weer een tussenpositie inneemt. Onze hypothese wordt dus grotendeels bevestigd. Alleen *De Morgen* valt niet in het verwachte plaatje en presenteert zich met haar lay-out minder sober en minder afgemeten. De krant heeft hier dan ook een zekere traditie: *De Morgen* maakte van haar soms afwijkende lay-out een handelsmerk. Denken we hierbij maar aan de grote ZAK-cartoons die in sommige gevallen prominent de frontpagina kregen toebedeeld. Zo iets is ondenkbaar in *De Standaard*.

### 5.5 Over emotionele familieleden en koele experts: wie kreeg het woord in de Vlaamse pers?

Wie werd er aan het woord gelaten bij de berichtgeving over de zaak-Dutroux? We hanteerden een relatieve maat: wat was het aandeel van de verschillende categorieën in de totale groep die werden vernoemd? Kwaliteitskranten zullen verhoudingsgewijs meer ruimte geven aan experts, gezagsdragers uit de politieke, gerechtelijke en politionele wereld en organisaties. Dat zijn 'koele' instanties die te maken hebben met instellingen en structuren. Het gaat om mensen die doorgaans rationele analyses maken en die zichzelf legitimeren vanuit hun functie. Populaire kranten zullen zich in de presentatie van het nieuws meer laten leiden door het emotionele en het directe. Ze berichten over het individuele drama en de persoonlijke onmacht: ze spreken de taal van 'de man in de straat', van het 'gewone volk'. Bij hen zouden we relatief meer de slachtoffers, hun familie, de daders en de 'man in de straat' moeten terugvinden. Laten we eens kijken of we op basis van deze indicator de Vlaamse kranten kunnen onderscheiden.

	<i>DM</i>	<i>DS</i>	<i>NB</i>	<i>HLN</i>	<i>GvA</i>	Totaal
Daders	42 %	27 %	22 %	24 %	29 %	26 %
Slachtoffers	20 %	22 %	31 %	38 %	35 %	30 %
Familie	8 %	11 %	16 %	19 %	16 %	15 %

	<i>DM</i>	<i>DS</i>	<i>NB</i>	<i>HLN</i>	<i>GvA</i>	Totaal
'Man in de straat'	1 %	6 %	10 %	3 %	3 %	6 %
Koning(shuis)	6 %	6 %	4 %	5 %	3 %	5 %
Experts	10 %	5 %	4 %	4 %	5 %	5 %
Politici	0 %	10 %	3 %	0 %	5 %	4 %
Politieke Partij	0 %	3 %	1 %	0 %	0 %	1 %
Gerecht	2 %	5 %	3 %	3 %	0 %	3 %
Advocaten	4 %	3 %	4 %	3 %	2 %	3 %
Rijkswacht	6 %	2 %	1 %	1 %	2 %	2 %
Organisaties	1 %	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %
Totaal	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

**Tabel 5.7** Categorieën die aan het woord werden gelaten in de berichtgeving over de zaak-Dutroux naar krant.

Een eerste opvallende vaststelling is dat in meer dan de helft van de gevallen de vernoemde personen ofwel dader of slachtoffer zijn. In tegenspraak met onze hypothese is het grote aandeel van de categorie 'daders' in *De Morgen*: meer dan 4 op 10 van de genoemde personen vallen in die categorie. De meest voor de hand liggende verklaring hiervoor is dat dit het resultaat is van de 'onthullingsjournalistiek' waar de krant zich de jongste jaren sterk mee profileert (De Bens, 1997, 366). We kunnen de grote aandacht voor de daders dan niet zozeer beschouwen als een grotere gevoeligheid voor het emotionele, maar als het logische gevolg van het graaf- en spuurwerk dat de krant in gerechtelijke kringen leverde, samen met de extra-inspanning om de zaak-Dutroux te verslaan. Niettemin mogen we de grote aandacht niet louter toeschrijven aan deze rationele onthullingspiste. *De Morgen* pakte ook uit met zeer persoonlijke daderportretten. De krant ging zelfs zo ver om Marc Dutroux over haar volledige frontpagina als "Het Gezicht Van Het Kwade" te presenteren. Een sterk staaltje dat we niet onmiddellijk als een kwaliteitskenmerk ervoeren.

De categorie 'daders' lijkt dus een slechte discriminator. Dat is anders voor de categorieën van de slachtoffers en hun familie: die worden relatief meer in *Het Nieuwsblad*, *Gazet van Antwerpen* en *Het Laatste Nieuws* vermeld dan in *De Standaard* en *De Morgen*. De 'man in de straat' lijkt dan weer vooral door de kranten van de VUM-groep aan het woord te zijn gelaten. Niet verrassend voor *Het Nieuwsblad* maar wel voor *De Standaard*. De krant heeft relatief dubbel zoveel aandacht voor de 'man in de straat' als *Het Laatste Nieuws* en *Gazet van Antwerpen*. Hier hebben we geen onmiddellijke verklaring voor.

De 'koele categorieën' geven een duidelijker beeld te zien. In *De Morgen* komen specialisten allerhande verhoudingsgewijs veel meer aan het woord dan in de andere kranten. *De Standaard* springt er dan weer uit voor de ruimte die politici en hun partijen er krijgen. Ook de gezagsdragers uit de politionele sfeer komen meer aan bod in de kwaliteitskranten: vooral *De Morgen* stelt belang in de Rijkswacht. De justitiële gezagsdragers komen dan weer vooral in *De Standaard* in de schijnwerpers, terwijl we geen verschillen kunnen vaststellen tussen de kranten inzake de categorieën Koningshuis, organisaties en advocaten.

Samengevat lijkt deze indicator niet echt uitsluitsel te brengen. Hij laat niet toe een duidelijk onderscheid te maken tussen kwaliteits- en populaire kranten, hoewel de verdeling van slachtoffers, familie, experts en politici dan weer wel duidelijk anders ligt bij de vermeende kwaliteitskranten dan bij de populaire kranten.

## **5.6 Identificatie en gemeenschappelijkheid: de Vlaamse pers als *fellow traveller* in de zaak-Dutroux.**

Een laatste indicator die we weerhielden om de Vlaamse kwaliteitskranten van de populaire te scheiden, is de mate waarin de krant zich identificeerde met de slachtoffers en hun familie, en de mate waarin de krant met absolute woorden een gemeenschappelijkheid probeerde te evoceren. Een neutrale en afstandelijke houding is kenmerkend voor kwaliteitskranten, terwijl we

van de populaire kranten verwachten dat ze zich sterk zullen vereenzel-  
~~gigen met de professionele doelgroep van de slachtoffers en familie~~  
 tonen door hun rol van neutrale verslaggever in te ruilen voor die van *fel-  
 low traveller*. Ze kiezen duidelijk partij voor één kant en versterken er dan  
 de eenheid van door in hun artikels woorden als 'onze', 'wij', 'het hele land'  
 en 'alle Belgen' te gebruiken. We zijn in ons onderzoek expliciet op zoek  
 gegaan naar deze elementen en in tabel 8 staan de resultaten.

	Gemiddeld aantal keer identificatie per kranten- exemplaar	Gemiddeld aantal keer gemeenschappelijkheid per krantenexemplaar
<i>De Morgen</i>	0,03	0,38
<i>De Standaard</i>	0,02	0,67
<i>Het Nieuwsblad</i>	0,53	2,36
<i>Het Laatste Nieuws</i>	0,26	1,15
<i>Gazet van Antwerpen</i>	0,28	1,52
Totaal	0,22	1,22

**Tabel 5.8 Identificatie en gemeenschappelijkheid in de berichtgeving  
 over de zaak-Dutroux naar krant.**

Zoals verwacht kenmerken *De Morgen* en *De Standaard* zich door vast te  
 blijven houden aan hun rol van objectieve en neutrale waarnemer. Verras-  
 send is wel dat *De Standaard* bijna dubbel zo vaak absolute woorden ge-  
 bruikt als *De Morgen*. Niettemin blijft het verschil met de drie andere kran-  
 ten erg groot. Onze hypothese over de Vlaamse kranten wordt hier dus  
 opnieuw bevestigd. *Het Laatste Nieuws*, *Gazet van Antwerpen* en vooral  
*Het Nieuwsblad* ontpopten zich in de zaak-Dutroux als medestanders van  
 de ouders en de slachtoffers. Ze kozen uitdrukkelijk partij en creëerden  
 door het regelmatig gebruik van absolute woorden een 'volksfront' tegen  
 het beleid en de gezagsdragers (Walgrave & Manssens, 1998).

Zeer opvallend is de positie van *Het Nieuwsblad*. Geen enkele Vlaamse krant identificeerde zich zo sterk met de slachtoffers en met de ouders als de populaire VUM-krant. Vooral opvallend is dat die identificatie bijna dubbel zo groot is als bij *Het Laatste Nieuws* en *Gazet van Antwerpen*. Vooral in de aanloop naar de Witte Mars - de periode die begon met de wraking van Connerotte, over het Spaghetti-arrest tot de Witte Mars - trok de krant alle registers open. Door het veelvuldig gebruik van absolute woorden die de cohesie en de slagkracht van de coalitie tussen de krant en de slachtoffers vergrootte, verwaterde de objectiviteit van de krant totaal. Het ging zelfs zo ver dat *Het Nieuwsblad* zélf aanstalten maakte om een mars te organiseren. Het bijna gelijktijdige initiatief van de ouders doorkruiste die bedoeling. *Het Nieuwsblad* koos ervoor om de Witte Mars tot een succes te helpen maken (Walgrave & Manssens, 1998). Ook *Het Laatste Nieuws* en *Gazet van Antwerpen* hebben zich zeer sterk op de lijn van de ouders geplaatst, maar bij *Het Nieuwsblad* was deze stellingname het meest opvallend.

## **6 Besluit.**

Elke uitspraak over het onderscheid tussen kwaliteits- en populaire kranten zit onvermijdelijk gevangen in de spanning tussen het courante gebruik van de terminologie en de moeilijkheid om kwaliteit te omschrijven. We ondernamen toch een poging om uit de literatuur kenmerken van kwaliteits- en populaire pers te verzamelen. Geruggesteund door andere auteurs schoven we de hypothese naar voren dat de Vlaamse kwaliteitspers onder meer bestaat uit *De Standaard* en *De Morgen* en de populaire pers onder meer door *Het Laatste Nieuws*, *Gazet van Antwerpen* en *Het Nieuwsblad*. Op basis van de theorie kozen we dan zes indicatoren waarvan we verwachtten dat ze de kwaliteits- van de populaire kranten zouden kunnen onderscheiden. Afgezien van de indicator over wie er aan het woord kwam, bleken onze meetinstrumenten inderdaad in staat om het onderscheid tussen kwaliteitskranten en populaire kranten empirisch te onderbouwen.

Eén belangrijke conclusie komt naar voren: er bestaat een populaire en een kwaliteitspers in Vlaanderen. Op basis van hard kwantitatief materiaal kunnen we de Vlaamse kranten van elkaar onderscheiden en kunnen we empirische grond aan uitspraken erover geven.

Het beeld dat auteurs als Biltereyst en Van Gompel, De Bens en Stouthuysen van de Vlaamse pers schilderden, wordt door onze data bevestigd. Er is een duidelijk verschil tussen enerzijds *De Standaard* en *De Morgen* en anderzijds *Het Nieuwsblad*, *Gazet van Antwerpen* en *Het Laatste Nieuws*. Het aanvoelen van De Bens dat *Het Laatste Nieuws* meest op een boulevardblad lijkt, blijkt ook te kloppen. De krant is de meest populaire onder de populaire dagbladen en kiest duidelijk positie in de onderste regionen van wat Biltereyst en Van Gompel omschrijven als 'de onderkant van de markt'. *Gazet van Antwerpen* heeft ook een duidelijk populair profiel. Op alle indicatoren scoort de krant naar verwachting. Nergens verrassen de data. *Het Nieuwsblad* mogen we zonder voorbehoud als een van die populaire titels beschouwen. De krant heeft een profiel dat sterk op dat van *Gazet van Antwerpen* lijkt. Niettemin springt de krant op één punt duidelijk uit de band. Geen enkele Vlaamse krant heeft zich zo vereenzelvigd met één kant in de zaak-Dutroux als *Het Nieuwsblad*. Geen enkele krant liet zijn rol van neutrale waarnemer in die mate varen als *Het Nieuwsblad* dat deed. Dat is een opvallende vaststelling omdat deze krant doorgaans wordt gesitueerd op de grens van de middenmarkt en de onderkant van de markt. Door zich bewust als actief-mobiliserende actor te ontpoppen, laat ze die middenmarkt los.

En dan de kwaliteitskranten. We stipten in onze hypothesevorming al aan dat alleen Biltereyst en Van Gompel *De Morgen* zonder voorbehoud als kwaliteitskrant catalogeren, terwijl De Bens en Stouthuysen vermijden om een kwaliteitsoordeel over de krant uit te spreken. Ze liepen er eigenlijk in een boogje om heen zonder te zeggen of de krant nu als kwaliteitskrant mag beschouwd worden of niet. Uit onze data blijkt dat er voor hun aarzeling goede redenen te vinden zijn. Tekenende onze indicatoren *De Standaard* bijna

foutloos als een kwaliteitskrant dan liggen de contouren van *De Morgen* geenszins vast. *De Standaard* heeft zichzelf ingetoomd in de verslaggeving over de zaak-Dutroux. Op geen enkel moment liet ze toe dat het andere nieuws in de Dutroux-draaikolk verdween. De krant besepte het uitzonderlijke van de affaire en ruimde er aanzienlijke plaats voor in, maar deed dat met mate. Geen schokkerige evenementenjournalistiek maar constante duiding. Het profiel van *De Morgen* lijkt wat dit betreft sterker op dat van *Het Laatste Nieuws* dan op dat van *De Standaard*. *De Morgen* bedolf haar lezers op sommige momenten totaal onder Dutroux. Het profiel van de krant piekte rond de grote evenementen in de zaak-Dutroux. Anderzijds stond deze massale aandacht voor de zaak-Dutroux toch het andere nieuws niet in de weg zoals bij de drie populaire kranten. *De Morgen* behield, zij het in mindere mate als *De Standaard*, haar brede nieuwsvizier. In die zin beantwoordt de krant wel aan de kenmerken van een typische kwaliteitskrant. Ook haar afwijkende, speciale lay-out en haar voorliefde voor foto's doen *De Morgen* tussen de traditionele kwaliteitskrant en de populaire krant belanden. Soberheid en tekst staan immers voorop in een kwaliteitskrant. *De Standaard* kunnen we zonder omwegen een kwaliteitskrant noemen, op basis van haar unieke profiel op onze indicatoren. Haar profiel sluit bijna naadloos aan met wat de literatuur als kwaliteitskrantkenmerken naar voren komt. *De Morgen* heeft een ambigu profiel. Het is geen typische kwaliteitskrant. Daarvoor wijkt het dagblad teveel af van de gangbare kenmerken. Daarvoor vertoont de krant qua opmaak en evenementgevoeligheid teveel gelijkenissen met de populaire kranten. Op andere kenmerken scoort *De Morgen* dan weer wél als een traditionele kwaliteitskrant. De krant neemt een volstrekt unieke plaats in de middenmarkt in. Dat betekent onmiddellijk dat de krant niet rechtstreeks in concurrentie is met *De Standaard*, of minstens dat ze op een totaal andere manier naar de gunst van de(zelfde?) lezer dingt.

Tot slot willen we enige bescheidenheid over de reikwijdte van onze eigen uitspraken over de aard van de Vlaamse pers aan de dag leggen. We zoomden bij onze dataverzameling in op één periode die wel heel uitzonderlijk



mag genoemd worden in de Belgische en Vlaamse geschiedenis. Verder onderzoek met meer kranten, in andere periodes en met meer variabelen moet onze bevindingen al dan niet bevestigen.

- Allan, S., (1997) 'News and the Public Sphere. Towards a history of objectivity and impartiality.', in Bromley, M. ,O'Malley, T. (Eds.), *A Journalism Reader*. 296-329. London: Routledge.
- Bardoel, J., (1997) *Journalistiek in de informatiesamenleving*. Amsterdam: Otto Cramwinckel Uitgever, 221.
- Becker, K.E., (1992) 'Photojournalism and the Tabloid Press', in Dahlgren, P. ,Sparks, C. (Eds.), *Journalism and Popular Culture*. 130-153. Londen: Sage Publications.
- Biltreyst, D., Van Gompel, R., (1998) 'Pers op zoek naar burger en consument. Bedenkingen bij de nieuwe civieke journalistiek in Vlaanderen.', in *Samenleving en Politiek*, 5 (4): 4-13.
- Bromley, M., O'Malley, T. (Eds.), (1997) *A Journalism Reader*. London: Routledge, 394.
- Dahlgren, P., Sparks, C. (Eds.), (1992) *Journalism and Popular Culture*. London: Sage Publications, 210.
- De Bens, E., (1997) *De Pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers gisteren, vandaag en morgen*. Tielt: Lannoo, 480.
- Deltour, P., (1998) 'Waar of niet waar? Enkele actuele (vast)stellingen over journalistiek.', in *Sameleving en Politiek*, 5 (4): 14-21.
- Elchardus, M., (1997) 'Van megafoon tot synthesizer.', in *Samenleving en Politiek*, 4 (2): 36-46.
- Evers, H., (1996) *Krant en kwaliteit. Verkenningen rond de onderzoekbaarheid van journalistiek*. Houten: Bohm Stafleu Van Loghum.
- Grose, R., (1997) 'Call that a newspaper?', in Bromley, M. ,O'Malley, T. (Eds.), *A Journalism Reader*. 229-233. London: Routledge.
- Itule, B.D., Anderson, D.A., (1997) *News writing and reporting for today's media*. New York: McGraw-Hill, 508.
- Jansen, C.H., (1987) *Politiek en dagbladjournalistiek*. Muiderberg: Coutinho, 240.
- Stouthuysen, P., (nog te verschijnen) 'Cultuurpessimisten hebben ongelijk. De vermeende verpulping van de kwaliteitskrant.', in *Ons Erfdeel*.

Walgrave, S., Manssens, J., (1998) 'De Witte Mars als product van de media. De pers als mobilisatiealternatief voor bewegingsorganisaties.', in *De Sociologische Gids* (5).